

Dordrecht Ondergronds 10

GEMEENTE DORDRECHT, SINT JORISWEG 76, SCHOUWBURG KUNSTMIN.

Een bureauonderzoek en een inventariserend
veldonderzoek door middel van boringen.

M.C. Dorst

Afbeelding: De schouwburg Kunstmin op een prentbriefkaart uit 1911.

2010

Gemeente Dordrecht
Bureau Monumentenzorg & Archeologie

Colofon	
ISSN	n.v.t.
ISBN	n.v.t.
Tekst	M.C. Dorst
Redactie	D.B.S. Paalman
Afbeeldingen	Bureau Monumentenzorg & Archeologie
Vormgeving	Bureau Monumentenzorg & Archeologie
Drukwerk	Bureau Monumentenzorg & Archeologie
Uitgave	Gemeente Dordrecht, juli 2010
Gemeente Dordrecht Sector Stadsontwikkeling / Afdeling Inrichting Stadsdelen Bureau Monumentenzorg & Archeologie Postbus 8 3300 AA Dordrecht T (078) 639 64 02 monarch@dordrecht.nl www.dordrecht.nl/archeologie	
© Gemeente Dordrecht, 2010	
Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt door middel van druk, fotokopie, microfilm, elektronisch databestand of op welke andere wijze ook, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever. Voor het overnemen van gedeelte(n) uit deze uitgave dient men zich tot de uitgever te wenden.	

Inhoud

1. Inleiding	4
1.1 Algemeen	4
1.2 Administratieve gegevens.....	5
2. Gegevens plan- en onderzoeksgebied en het bureauonderzoek	6
2.1 Plan- en onderzoeksgebied en huidig grondgebruik	6
2.2 Geplande werkzaamheden	6
2.3 Bureauonderzoek.....	6
2.4 Archeologische verwachting en advies	11
3. Doel- en vraagstellingen.....	12
4. Veldwerk	13
4.1 Methoden	13
4.2 Onderzoeksresultaten	14
4.2.1 Lithostratigrafie	14
4.2.2 Archeologie	15
5. Conclusies en Aanbevelingen	16
Literatuur	18
Afkortingen	19

1. Inleiding

1.1 Algemeen

In de schouwburg Kunstmin, aan de Sint Jorisweg 76 te Dordrecht, zullen renovatiewerkzaamheden aan de funderingen worden uitgevoerd. Waarschijnlijk zullen ook de bestaande kelders worden uitgebreid en/of verdiept. Aangezien hierbij ongeroerde grond vergraven kan worden, kunnen ook mogelijke archeologische waarden worden verstoord.

Op de archeologische verwachtingskaart van de gemeente Dordrecht geldt voor de locatie een middelmatige verwachting op de aanwezigheid van archeologische waarden uit de Late Middeleeuwen.

In opdracht van Projectmanagement van de gemeente Dordrecht is door het Bureau Monumentenzorg & Archeologie een inventariserend booronderzoek uitgevoerd.

Voor de uitvoering van het veldwerk is een Programma van Aanpak¹ opgesteld en geaccordeerd door de bevoegde overheid, de gemeente Dordrecht. Het (hoofd)doel van het onderzoek was het inventariseren van de mogelijkheid of er door de voorgenomen graafwerkzaamheden archeologische waarden kunnen worden verstoord.

Aan de hand van een bureauonderzoek is een archeologische verwachting opgesteld, die door middel van een booronderzoek in het veld is getoetst. Dit document betreft de rapportage van het bureauonderzoek en het veldwerk.

De gegevens van het plangebied, de aanleiding voor het onderzoek, de resultaten van het bureauonderzoek en een archeologische verwachting zijn weergegeven in hoofdstuk 2. De doel- en vraagstellingen staan vermeld in hoofdstuk 3 en in hoofdstuk 4 zijn de onderzoeksmethoden en de resultaten van het veldwerk beschreven. Ten slotte zijn in hoofdstuk 5 de conclusies en aanbevelingen verwoord.

¹ Dorst, 14-06-2010, bijlage 1 in offerte.

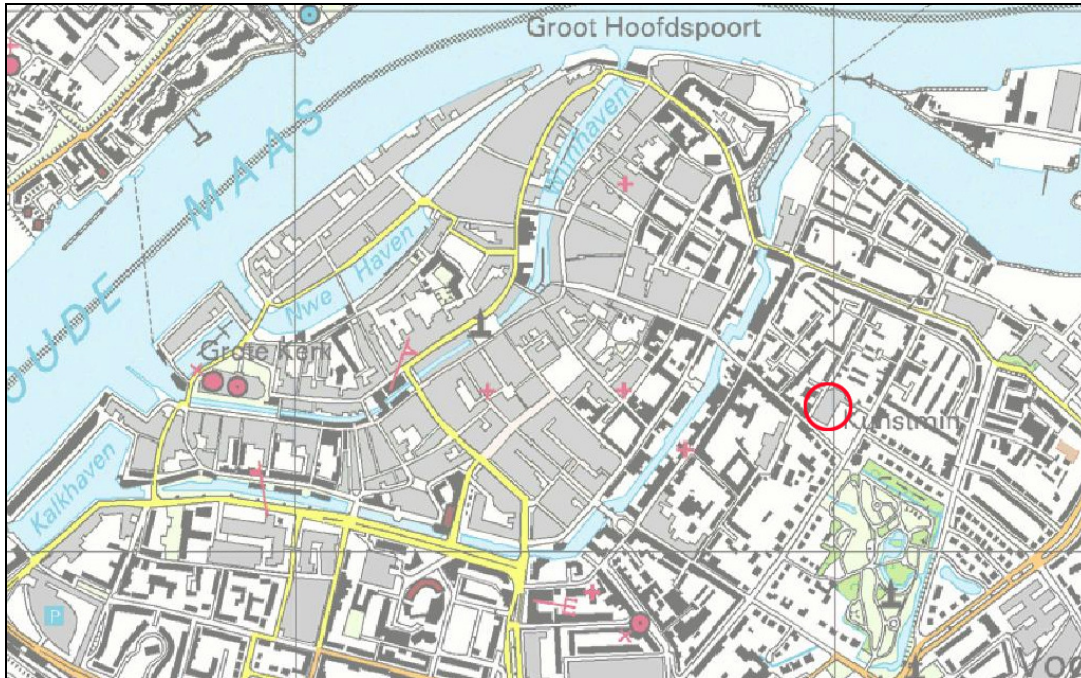
1.2 Administratieve gegevens

Aard onderzoek	bureauonderzoek en een inventariserend veldonderzoek door middel van boringen
Projectcode	1007
ARCHIS	
Onderzoeksmeldingsnr.	42087
Vondstmeldingsnummer	n.v.t.
Periode	n.v.t.
Datum onderzoek	6 juli 2010
Plangebied	Sint Jorisweg 76
Provincie	Zuid Holland
Gemeente	Dordrecht
Plaats	Dordrecht
Toponiem	Schouwburg Kunstmin
Kaartblad	38C
RD-coördinaten	
NW	105.560 / 425.720
NO	105.601 / 425.668
ZO	105.530 / 425.649
ZW	105.539 / 425.696
Kadastrale gegevens	DDT00, sectie C, perceel 6606
Opdrachtgever	Gemeente Dordrecht, Projectmanagement Postbus 8 3300 AA Dordrecht
Contactpersoon	mevr. M.A. Kiewiet (projectmanager) ME.Kiewiet@dordrecht.nl
Uitvoerder(s)	Bureau Monumentenzorg & Archeologie
Projectleider	dhr. M.C. Dorst
Uitvoering	dhr. M.C. Dorst & dhr. J.A. Nipius
Autorisatie	
Bevoegde overheid	Gemeente Dordrecht
Autorisatie onderzoek	mevr. H. Kromkamp (bureauhoofd M&A, namens B&W)
Autorisatie rapport	mevr. J. Hoevenberg (senior-archeoloog)
Archivering projectgegevens en vondstmateriaal	
Digitaal	Archief Bureau Monumentenzorg & Archeologie (www.dordrecht.nl/archeologie) / e-depot Nederlandse Archeologie (http://www.dans.knaw.nl)
Analoog	Archief Bureau Monumentenzorg & Archeologie en het Stadsdepot/Erfgoodcentrum DiEP

2. Gegevens plan- en onderzoeksgebied en het bureauonderzoek

2.1 Plan- en onderzoeksgebieden en huidig grondgebruik

De plan- en onderzoeksgebied betreft het pand van de schouwburg Kunstmin aan de Sint Jorisweg 76 te Dordrecht. Het ligt tussen de straten Sint Jorisweg, Matena's Pad en de Singel en heeft een oppervlak van circa 1980 m² (afb. 1 en 6).

Afb. 1. De ligging van het onderzoeksgebied schouwburg Kunstmin aan de Sint Jorisweg 76 te Dordrecht (rode cirkel).

2.2 Geplande werkzaamheden

De funderingen, palen, kelders en kruipruimtes van het pand zullen worden gerenoveerd. Over de exacte methode waarop de funderingen worden vernieuwd is nog geen besluit genomen. Daarnaast is er de wens om de bestaande kelders en kruipruimtes te verdiepen en uit te breiden. Ook hierover zijn nog geen concrete plannen gemaakt. Ten tijde van het veldonderzoek was de exacte verstoringsdiepte van de geplande bodemverstoring niet bekend.

2.3 Bureauonderzoek

Landschapontwikkeling en lithostratigrafie op basis van bekende archeologische en historische gegevens.

Op basis van de archeologische verwachtingskaart van de gemeente Dordrecht (2009, kaartbijlage 3) en (boor)onderzoeken die in de directe omgeving van het plangebied zijn uitgevoerd, is over de globale bodemopbouw het volgende te zeggen:

Het onderzoeksgebied bevindt zich naar verwachting in het komgebied tussen de middeleeuwse rivieren de Merwede en de Dubbel. Dieper gelegen zal een veenpakket aanwezig zijn. Het veen behoort tot de Formatie van Nieuwkoop en betreft het Hollandveen Laagpakket. Hierop zal een pakket komklei aanwezig zijn. Dit is afkomstig van de hoogwaterfases in de rivier de Merwede, waarbij ook ver buiten de geul klei is afgezet in het veenmoeras. Op het niet-geërodeerde veen is hierbij een laag bruin-bruingrijze, licht venige klei afgezet. Deze heeft gemiddeld een dikte tussen circa 10 en 30 cm. Dit pakket zal dateren uit de periode vóór het in cultuur brengen van het landschap; vermoedelijk tussen de pre-romeinse periode en de 10^e eeuw. De top van deze afzettingen was ten minste gedurende de Late Middeleeuwen het maaiveldniveau.

Vanaf circa de 10^e-11^e eeuw werd begonnen met het in cultuur brengen van het klei-op-veenlandschap, waardoor het geschikt werd voor landbouw en bewoning. Zo ontstond uiteindelijk in de 13^e eeuw de Groote of Zuid-Hollandse Waard. De aanleg van kaden en dijken langs de rivieren in dit rondom bedijkte gebied was waarschijnlijk een eerste noodzaak om het land te beschermen tegen overstromingen. In het kielzog van de ontginning zijn al snel ook achter- en zijkaden (zijdewinde) en uitwateringssluizen nodig geweest. De ontginning en de ermee gepaard gaande ontwatering hadden inklinking van het klei-op-veenlandschap tot gevolg, waardoor het land binnen de Groote Waard steeds lager kwam te liggen. De waterbeheersing werd dus steeds belangrijker, de rivieren moesten buitengehouden en gecontroleerd kunnen worden en regenwater moest adequaat worden afgevoerd. Door een verhoogde activiteit van de rivieren werd het noodzakelijk om het land nog beter te beschermen. Tussen circa 1270 en 1282 werden vermoedelijk ook de Maas en Dubbel afgedamd.² In deze dammen zaten naar verwachting wel sluizen, zodat de rivier voor scheepvaart beschikbaar bleef en de waterstand zelf kon worden gereguleerd. Hierdoor werden de rivieren als het ware 'stilgelegd' en werden het in feite 'dode' rivieren die snel verlandden.

Door (illegale) moertering³ en een veranderende waterhuishouding in de rivieren, onder andere door de aanleg van de dammen, kwamen de buitendijken van de Groote Waard nog extra onder druk te staan. Het drooghouden van de waard bleek uiteindelijk niet mogelijk en mede ten gevolge van de St. Elisabethsvloeden 1421-1424, overstroonden grote delen. Door dit zoute water konden er in de lagere delen van het overstroomde landschap, met name in de riviergeulen en de sloten, brakwaterkokers leven. Deze komen vaak in grote getale in de bovenste, sterk organische opvullingen voor. Aangezien het milieu kort daarop weer verzoette, zijn deze kokers niet volgroeid en komen ze voor in levenshouding.⁴

Als gevolg van de overstromingen werd de landbouwgrond economisch onbruikbaar en uiteindelijk als verloren beschouwd en opgegeven. Gedurende of direct na de overstroming van 1421 werden de nederzettingen vermoedelijk verlaten. Nadat ook de dijken langs de Merwede doorbraken veranderde de Groote Waard in een ondiep zoetwatergetijdengebied, het Bergsche Veld.⁵ Dit is waarschijnlijk al in het jaar 1422 gebeurd.⁶ Tussen circa 1421/1422 en 1603 is een dik pakket grijze klei en zand afgezet; het zogenaamde Merwededek. Dit zijn de jongste afzettingen die gerekend worden tot de Formatie van Echteld. Vanaf circa het begin van de 17^e eeuw was het land op de locatie van het onderzoeksgebied al hoog genoeg opgeslibd om het weer in

² Henderikx 1977, 199. Van der Ham 2003, 25-26.

³ Moertering of selnering is het afgraven, darinkdelven, van het veen voor brandstof (turf) en de winning van zout.

⁴ Het gaat om de tweekleppige *Cerastoderma glaucum* die worden aangetroffen alsof ze in leven waren; dus in een kolonie waarin vrijwel alle exemplaren met gesloten kleppen aanwezig zijn.

⁵ De Biesbosch is een restant van dit getijdensysteem.

⁶ Wikaart et al 2009, 67 voetnoot 1, refererend aan een aanname van Gottschalk 1975.

cultuur te brengen.

Samengevat zal de bodemopbouw in de onderzoeksgebieden, van onder naar boven, bestaan uit:

- het Hollandveen Laagpakket; de Formatie van Nieuwkoop
- komafzettingen van de Merwede, Formatie van Echteld
- mogelijk zijn er afzettingsslagen van de St. Elisabethsvloeden aanwezig die gekenmerkt worden door de aanwezigheid van brakwaterkokkels. De afzettingen kunnen wellicht gerekend worden tot de Formatie van Naaldwijk en dateren uit de periode 1421-1422. De aanwezigheid van deze afzetting kan duiden op aanwezigheid van ingravingen uit de Late Middeleeuwen, zoals sloten.
- het zogenaamde Merwededek, de afzettingen van het Bergsche Veld. Dit is afgezet toen het gebied na de St. Elisabethsvloeden onder water kwam te staan. De afzettingen kunnen gedateerd worden tussen circa 1421/1422 en 1603 en betreffen de jongste afzettingen van de Formatie van Echteld.
- Gezien de ligging in de stad zijn er waarschijnlijk ook antropogene ophogingen aanwezig die gedateerd kunnen worden in de periode begin 17^e – 19^e eeuw.

Bekende historische en archeologische gegevens

Het onderzoeksgebied ligt op de archeologische verwachtingskaart van de gemeente Dordrecht in een zone met een middelmatige verwachting op aanwezigheid van archeologische waarden uit de Late Middeleeuwen.⁷ De reden hiervoor is de ligging in het komgebied van de rivier Merwede. Deze locaties waren, in tegenstelling tot de oeverzones, minder favoriet als nederzittingslocatie.

In de directe omgeving is in het verleden slechts één archeologisch onderzoek uitgevoerd, namelijk aan het Kromhout 151-161, enkele honderden meters ten zuidwesten van het onderzoeksgebied.⁸ Hier is het Hollandveen aanwezig op circa 5 m – mv. Hierop is een laag komklei aanwezig waarvan de top ligt op circa 4,7 m – mv. Dit is het oude laat-middeleeuwse landschapsniveau van vóór 1421. Op dit pakket is aan afzetting aanwezig waarin brakwaterkokkels aanwezig zijn; waarschijnlijk kan deze afzetting geassocieerd worden met de St. Elisabethsvloed. Het hierop gelegen pakket betreft het Merwededek dat is afgezet tussen circa 1421/1422 en 1603. In één boring is mogelijk een (menselijke of natuurlijke) watergang (restgeulafzetting) uit de periode vóór 1421 aanwezig.

⁷ Archeologische verwachtingskaart van de gemeente Dordrecht 2009, kaartbijlage 3.

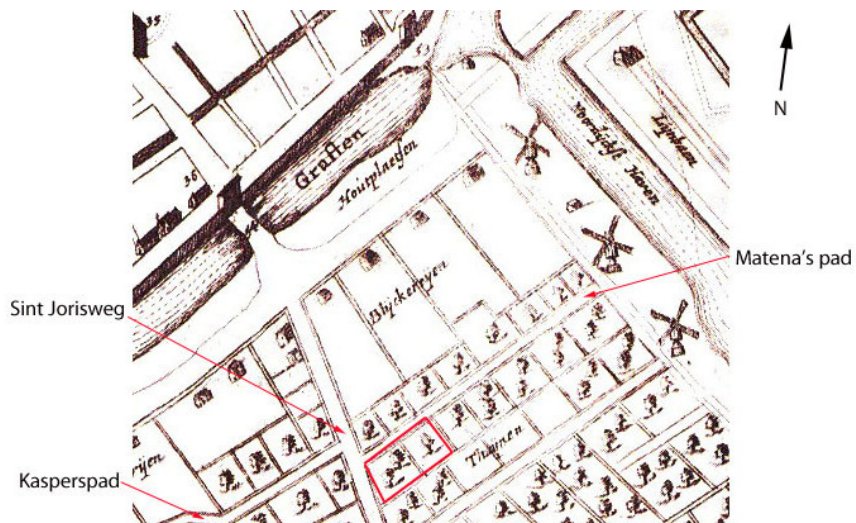
⁸ De Boer & Van der Laan 2008.

Vanaf het moment dat de locatie weer droog was komen te liggen, is het gebruikt als gebied voor moes- en siertuinen voor stadsbewoners en als bleekterrein (afb. 2).

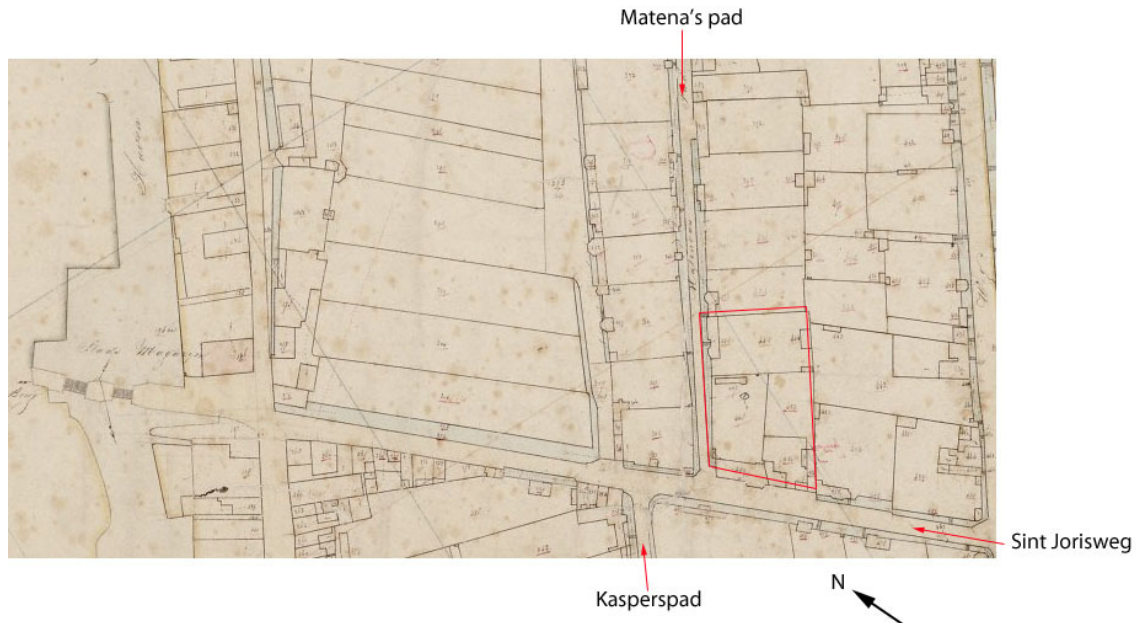
Afb. 2. Het plangebied (blauwe cirkel) bij benadering weergegeven op een uitsnede van de kaart van Janssonius uit circa 1640-1647. Het nieuw gewonnen land waarin het onderzoeksgebied gelegen is, wordt gebruikt als stadstuin, bleekveld en houtstapelplaats.

Op een kaart van Romeyn de Hooge uit circa 1676 is het huidige stratenplan en de exacte locatie van het plangebied in detail herkenbaar (afb. 3).

Afb. 3. Het plangebied (rood) weergegeven op een uitsnede van de kaart van Romeyn de Hooge uit circa 1676. Het gebied is aangemerkt als "Tuinen" en er zijn bomen en slootjes aangegeven.

Gedurende het eerste kwart van de 19^e eeuw wordt het plangebied bebouwd. Veel elementen, zoals de perceelsindeling en de slootjes langs de wegen en paden zijn in het begin van de 19^e eeuw nog aanwezig (afb. 4).

Afb. 4. Het plangebied (rood) weergegeven op een uitsnede van de kadastrale kaart uit circa 1830. Langs de Sint Jorisweg en het Matena's pad is bebouwing aanwezig.

Vanaf 1864 wordt er op de locatie het eerste pand van de Vereniging Kunstmin gebouwd.⁹ Dit theater lag vrijwel op dezelfde locatie als de huidige schouwburg, die in 1890 wordt gebouwd (afb. 5). Waarschijnlijk ligt deze grotendeels op het grondplan van haar voorganger.

⁹ Grondplan in archief DiEP, inventarisnummer 551_45009.

Afb. 5. De schouwburg Kunstmin op een prentbriefkaart uit 1911, gezien vanaf de Sint Jorisweg in noordelijke richting. Op de voorgrond is nog een deel van een slootje te zien dat deel uitmaakte van de originele 17^e –eeuwse perceelsindeling. (DiEP inventarisnummer 52_401715).

2.4 Archeologische verwachting en advies

Op grond van bovenstaande informatie kan de volgende archeologische verwachting voor het plangebied worden opgemaakt:

- De kans op aanwezigheid van archeologische waarden uit de prehistorie (Neolithicum-Romeinse periode) is laag.
- Er is een middelmatige kans op aanwezigheid op bewoningssporen uit de Late Middeleeuwen. Deze kunnen aanwezig zijn op de komafzettingen van het verdrongen klei-op-veen-landschap, direct onder het Merwededek. De diepteligging en mate van erosie hiervan zijn voor het onderzoeksgebied onbekend.
- In de periode begin 17^e eeuw - begin 19^e eeuw is de locatie in gebruik als moes-/siertuin. Van bebouwing is dan nog geen sprake. De landbouwpercelen waren omgeven door slootjes die ten dele nog in het begin van de 20^e eeuw open en in gebruik waren.
- Gedurende het eerste kwart van de 19^e eeuw is er bebouwing op het terrein aanwezig. In 1864 wordt de voorloper van de huidige schouwburg gebouwd. De nieuwbouw uit 1890 ligt vermoedelijk grotendeels op het grondplan van de oudere schouwburg.

Door het Bureau Monumentenzorg & Archeologie van de gemeente Dordrecht is geadviseerd om de archeologische verwachting te toetsen door middel van een inventariserend veldonderzoek door middel van boringen.

3. Doel- en vraagstellingen

Het hoofddoel van het veldwerk is het inventariseren van de mogelijkheid dat bij de voorgenomen graafwerkzaamheden archeologische waarden verstoord gaan worden. Afhankelijk van de resultaten van het veldwerk dient te worden vastgesteld of er mogelijk archeologische waarden verstoord zullen worden. Indien dit zo is, dan zal een aanbeveling geformuleerd moeten worden hoe om te gaan met deze archeologische waarden (ontzien door planaanpassing of archeologisch vervolgonderzoek).

Voor het veldwerk zijn in het PvA de volgende vraagstellingen geformuleerd:¹⁰

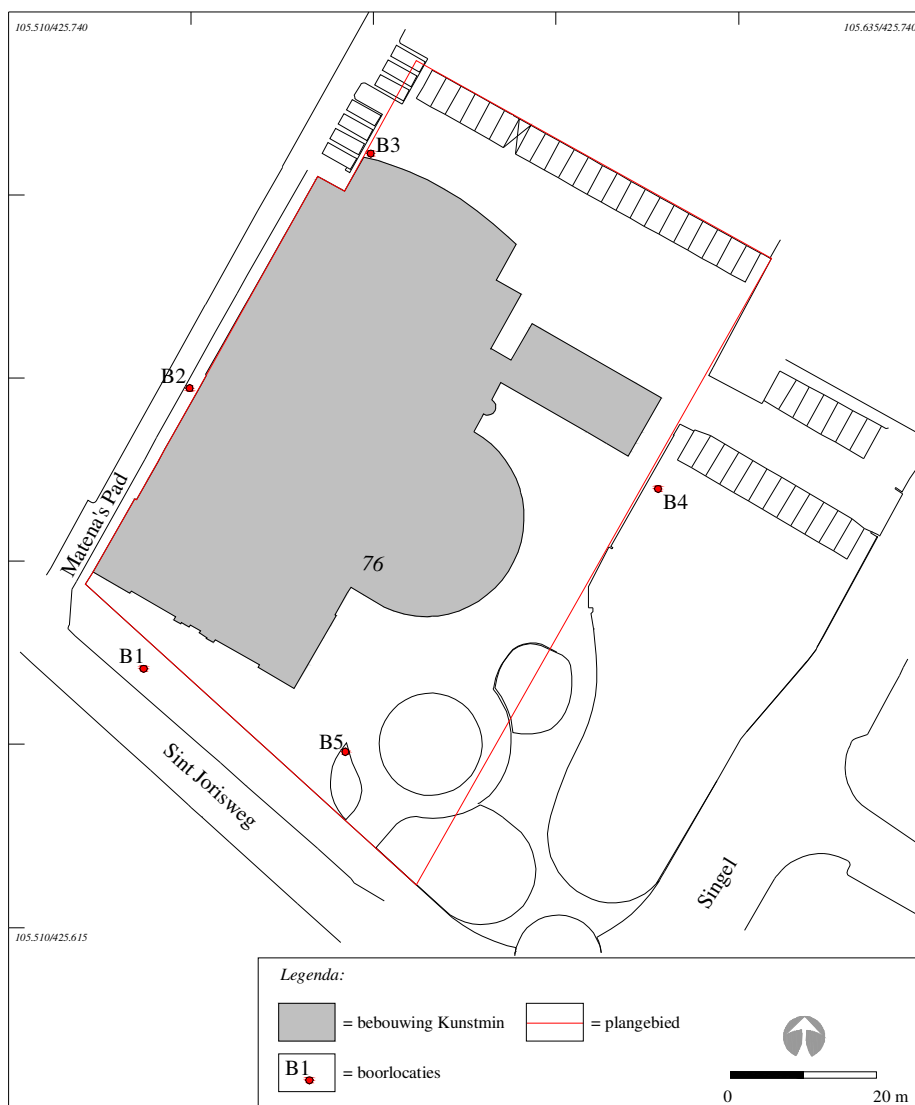
- 1. Hoe is de bodemopbouw in het plangebied? En specifiek, wat is de diepteligging en conservering van het laatmiddeleeuwse landschap?*
- 2. Zijn er archeologische indicatoren aanwezig die wijzen op de aanwezigheid van bewoningssporen uit, met name de Late Middeleeuwen? En zo ja, wat zijn hiervan de aard, locatie en diepteligging?*
- 3. Zijn er aanwijzingen voor de aanwezigheid van andere (dan bovengenoemde) archeologische waarden in het plangebied? En zo ja, wat is hiervan de aard, locatie, diepteligging en mogelijke datering?*

¹⁰ Dorst, 14-06-2010, bijlage 1 in offerte.

4. Veldwerk

4.1 Methoden

Het archeologisch onderzoek, dat plaatsvond op 6 juli 2010, is uitgevoerd door middel van boringen. Het onderzoek is uitgevoerd volgens de richtlijnen voor prospectief booronderzoek conform de KNA 3.2. De bevoegde overheid is de gemeente Dordrecht. Aangezien inpandig boren niet mogelijk was, zijn de boringen rondom de bebouwing van de schouwburg Kunstmin geplaatst (afb. 6). De boringen zijn doorgezet tot in de top van het (Holland)veen (Formatie van Nieuwkoop) of tot een maximum van 4 m - mv. In totaal zijn er 5 boringen gezet, waarvan er één door aanwezig puin niet doorgezet kon worden (B5).

Afb. 6. De locaties van de boringen in het plangebied Sint Jorisweg 76, schouwburg Kunstmin.

4.2 Onderzoeksresultaten

Allereerst zal de lithostratigrafie van het plangebied worden besproken, gevolgd door de archeologische aspecten.

4.2.1 Lithostratigrafie

Een geïnterpreteerd lithostratigrafisch profiel is weergegeven in afbeelding 7. De aangetroffen bodemafzettingen zijn, van beneden naar boven, in te delen in de volgende vier lithostratigrafische eenheden:

Organisch pakket A

In twee boringen bestaat het diepst aangeboorde pakket uit bruin, mineraalarm (bos)veen met resten van (wortel)hout en sporadisch rietresten. Van dit pakket is alleen de top aangeboord, de dikte is niet bepaald. De top van het veen ligt tussen 4,6 m – mv (B1) en 3,6 m – mv (B4). Organisch pakket A behoort tot de Formatie van Nieuwkoop; het Hollandveen Laagpakket.

Klastisch pakket 1

Op het veen is een pakket (licht) bruinrijze siltige klei aanwezig. In het pakket zijn enige lagen en sporadisch enkele houtresten en veenbrokjes aanwezig. In het westen heeft het pakket een dikte van circa 1,8 m (B1). In de boringen 2 en 3 is de onderzijde niet bereikt. De top van deze afzetting was ten tijde van ten minste de Late Middeleeuwen het maaiveld. Dit is geërodeerd door het water van het Bergsche Veld (klastisch pakket 3) en ligt tussen 2,78 m – mv (B1) en 3,75 m – mv (B3). Klastisch pakket 1 kan geïnterpreteerd worden als een komkleiafzetting van de Merwede.

De afzettingen van klastisch pakket 1 behoren tot de Formatie van Echteld.

Klastisch pakket 2

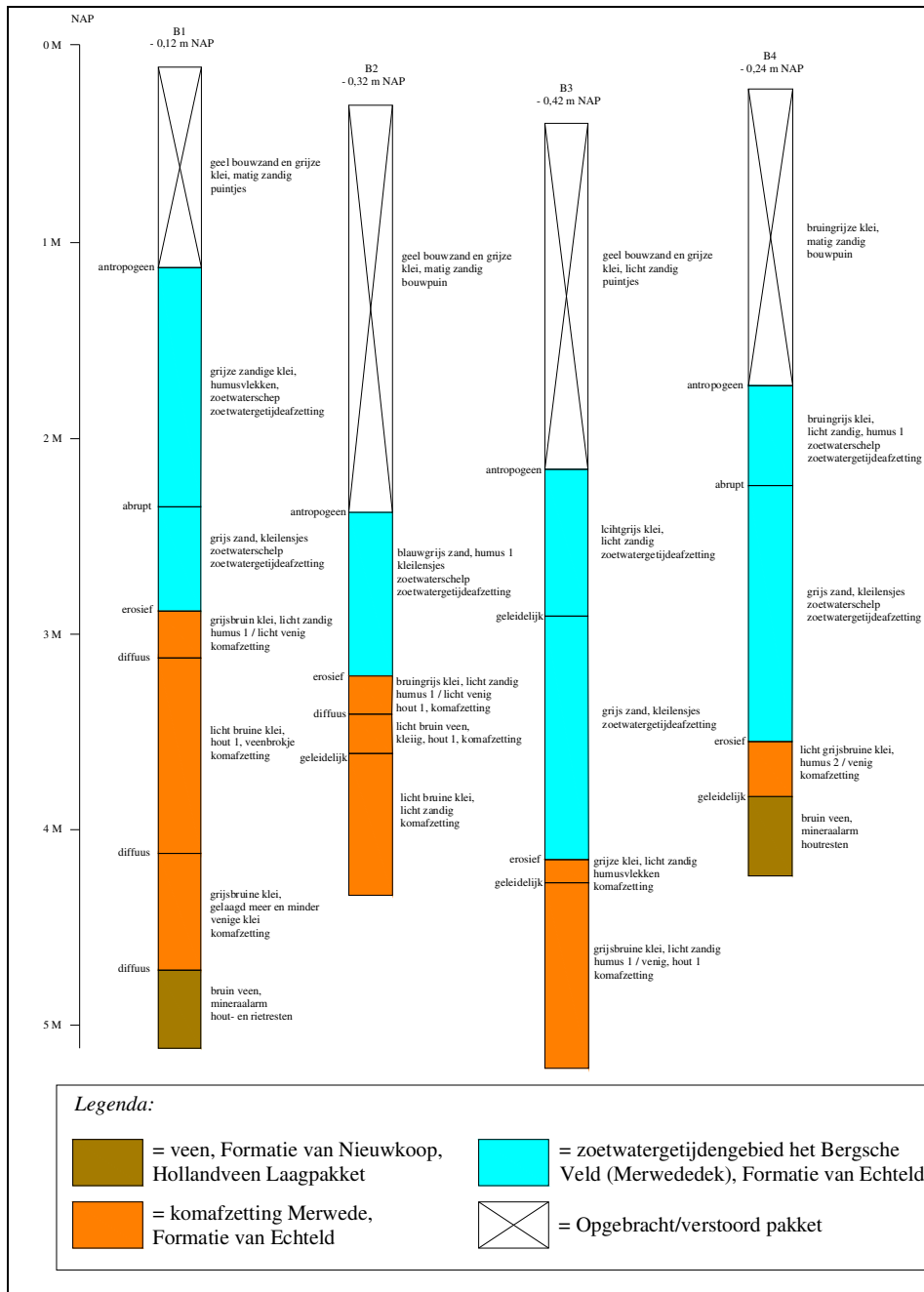
In alle boringen is op klastisch pakket 1 een laag klei en zand aangetroffen. Het onderste niveau bestaat uit grijs zand met kleilensjes en schelpen van zoetwaterslakken. Het bovenste traject bestaat uit bruinrijze siltige klei met humusvlekken en schelpen van zoetwaterslakken. Dit is het zogenaamde Merwededek dat is afgezet ten tijde van het zoetwatergetijdengebied het Bergsche Veld, tussen circa 1422¹¹ en 1603.

Klastisch pakket 2 betreft de jongste afzettingen die behoren tot de Formatie van Echteld.

Opgebracht en verstoord pakket

Waarschijnlijk is overal, voorafgaand aan de vroegste bebouwing in het begin van de 19^e eeuw, een pakket ophogingsgrond opgebracht. Dit pakket, en de top van het hieronder gelegen Merwededek, is overal verstoord. Gezien het bouwpuin in dit pakket in boring 2, betreft dit mogelijk een opvulling van de 17^e – 18^e – eeuwse sloot die langs het Matena's pad lag. (zie paragraaf 2.3).

¹¹ Wikaart et al 2009, 67 voetnoot 1, refererend aan een aanname van Gottschalk 1975.

Afb. 7. De geïnterpreteerde lithostratigrafische bodemprofielen in boringen B1-B4. Voor de ligging van de boringen zie afbeelding 6.

4.2.2 Archeologie

Afgezien van een waarschijnlijk 17^e – 18^e –eeuwse sloot op de locatie van boring 2, zijn er geen andere archeologische indicatoren in de boringen aangetroffen.

5. Conclusies en Aanbevelingen

Op 6 juli 2010 is een inventariserend booronderzoek uitgevoerd in het plangebied Sint Jorisweg 76, de schouwburg Kunstmin te Dordrecht. Ten aanzien van de geformuleerde vraagstellingen kan het volgende worden geconcludeerd:

1. Hoe is de bodemopbouw in het plangebied? En specifiek, wat is de diepteligging en conservering van het laatmiddeleeuwse landschap?

Er sprake van een geërodeerd 'komklei-op-veen' landschap. Op het Hollandveen is een relatief dik pakket komklei aanwezig, waarvan de top nu tussen 2,78 m en 3,75 m – mv ligt. De oorspronkelijke top van deze afzetting was het maaiveld ten tijde van de Late Middeleeuwen tot de St. Elisabethsvloed van 1421. Het laatmiddeleeuwse landschap is, waarschijnlijk vrij sterk, geërodeerd door het water van het Bergsche Veld. Dit zoetwatergetijdengebied heeft, tussen circa 1422 en begin 17^e eeuw, het zogenaamde Merwededek afgezet. Voorafgaande aan de bebouwing rond het begin van de 19^e eeuw is er waarschijnlijk nog een pakket ophogingsgrond opgebracht. Dit, en de top van het onderliggende Merwededek, is door latere 20^e –eeuwse bouw- en graafwerkzaamheden verstoord.

2. Zijn er archeologische indicatoren aanwezig die wijzen op de aanwezigheid van bewoningssporen uit, met name de Late Middeleeuwen? En zo ja, wat zijn hiervan de aard, locatie en diepteligging?

In de top van het verdronken (laat-middeleeuwse) landschap zijn geen archeologische indicatoren aangetroffen. Alleen in de top van het Merwededek is een mogelijke sloot(opvulling) aanwezig. De sloot kan gedateerd worden in de 17^e – 18^e- eeuw en behoorde tot de stadstuinpercelen die hier in deze periode aanwezig waren. Specifiek gaat het om een sloot die langs het Matena's pad lag. Deze is ook weergegeven op een aantal historische kaarten. Naast sloten uit de 17^e- en 18^e eeuw kunnen er mogelijk aan de Sint Joriswegzijde funderingsresten en achtererfsporen van 19^e –eeuwse bebouwing worden aangetroffen. Ook funderingsresten van de schouwburgvoorganger uit 1864 kunnen bij graafwerkzaamheden worden aangetroffen. Bewoningssporen uit de Nieuwe Tijd zullen binnen 1 m – mv aanwezig zijn.

Aanbeveling

Het doel van dit onderzoek is als volgt omschreven:

Ten aanzien van de resultaten van het veldwerk dient te worden vastgesteld of er mogelijk archeologische waarden verstoord zullen worden. Zo ja, dan dient een aanbeveling geformuleerd te worden met betrekking tot de omgang met deze archeologische waarden.

In het plangebied Sint Jorisweg 76 kunnen, bij graafwerkzaamheden die dieper reiken dan 1 m – mv, kunnen bewoningssporen van ná 1603 worden verstoord.

De (te verwachten) archeologische resten kunnen echter worden beschouwd als niet behoudenswaardig. Een nader archeologisch onderzoek of beschermende maatregelen zijn ons inziens dan ook niet noodzakelijk.

De beslissing hierover wordt genomen na toetsing van dit rapport door de bevoegde overheid, de gemeente Dordrecht. Hierover dient contact opgenomen te worden met mevr. J. Hoevenberg, senior archeoloog, Bureau Monumentenzorg & Archeologie van de gemeente Dordrecht, tel. (078) 639 62 14.

Voor vragen over de conclusies en aanbevelingen in dit rapport kan contact worden opgenomen met dhr. M.C. Dorst, senior archeoloog, Bureau Monumentenzorg & Archeologie van de gemeente Dordrecht, tel. (078) 639 84 21.

Literatuur

Boer, G.H. de & L. van der Laan, 2008: Plangebied Kromhout 151-161, gemeente Dordrecht; archeologisch vooronderzoek: een bureau- en inventariserend veldonderzoek. *RAAP-rapport 1746*.

Gottschalk, M.K.E., 1975: *Stormvloeden en rivieroverstromingen in Nederland*. Deel II: De periode 1400-1600 (Assen 1975).

Ham, W. Van der, 2003: *De Grote Waard, geschiedenis van een Hollands landschap*. Uitgeverij 010, Rotterdam.

Henderikx, P.A., 1977. De zorg voor de dijken in het Baljuwschap Zuid-Holland en in de grensgebieden ten oosten daarvan tot het einde van de 13e eeuw. *K.N.A.G Geografisch Tijdschrift* XI(5): 4-7-427.

Wikaart V. et al, 2009: '*Nijet dan water ende wolcken*'. *De onderzoekscommissie naar de aanwassen in de Verdonken Waard (1521-1523)*. Stichting Zuidelijk Historisch Contact, Tilburg.

Afkortingen

AMK	Archeologische Monumentenkaart
ARCHIS	Archeologisch Informatiesysteem van de RCE
MZA	(Bureau) Monumentenzorg & Archeologie van de gemeente Dordrecht
mv	maaiveld
NAP	Normaal Amsterdams Peil
PvA	Programma van Aanpak
RCE	Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed